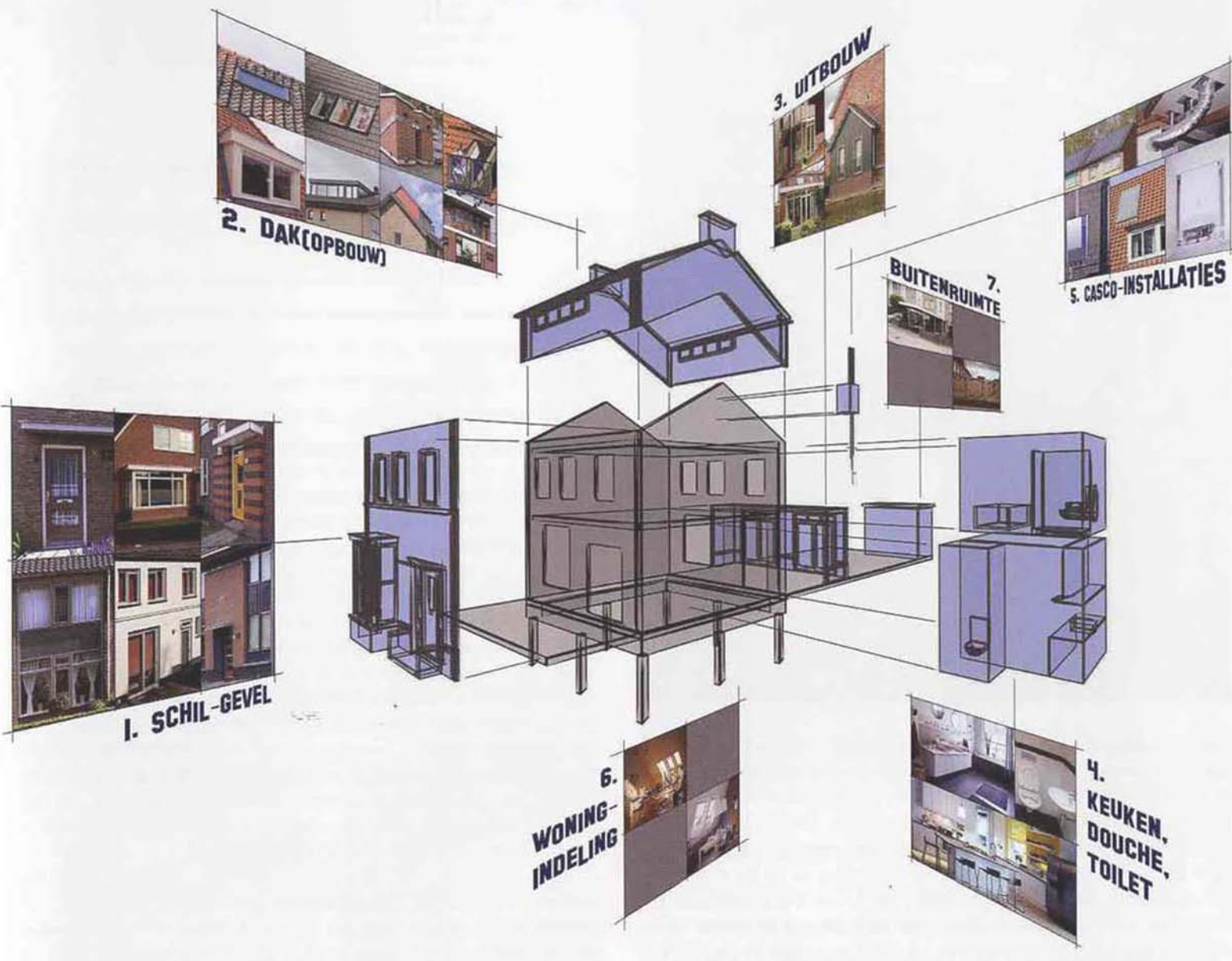

het programma verbouwen à la carte

tekst martin liebregts

Of het nu gaat om kleding, auto's, tuinen of woningen, iedereen heeft zijn eigen behoeften en smaak. Om daar uitdrukking aan te geven, wordt de woning voorzien van meubels en specifieke afwerkingen om een gevoel van eigenheid uit te drukken. Ook het uiterlijk van de woning, de woninggrootte en het woningtype zijn niet voor iedereen gelijk. Decennia lang – vooral sinds de intrede van het Moderne Bouwen en de hoge verwachtingen ten aanzien van de maakbaarheid van de wereld – zijn er eindeloos uniforme rijtjeswoningen, eengezinswoningen en gestapelde woningen gebouwd. Daarbij zijn de verschillen te typeren als S, M, L en XL, maar het is wel een grijs pak. Nog steeds voert deze benadering in de uitbreidingswijken de boventoon. Het maakt bijna niet uit waar je bent. Niet alleen winkelcentra en de winkels vertonen overal grote gelijkenis, ook de woningen.

Het ligt in de bedoeling met componentrenovatie een antwoord te geven op de gewenste individualiteit, zowel qua kwaliteit als prijs. Vandaar de titel van dit artikel. Op zich is er niets nieuws onder de zon. In de praktijk gebeurt het allang. Zogauw de architect, projectontwikkelaar en aannemer van het toneel zijn, begint de bewoner zijn eigenheid aan de woning binnen en buiten aan te brengen. De heren van (wel)stand zijn dan weg en de Gamma-cultuur neemt het over. Om deze praktijk meer kans op keuzemogelijkheden en op kwaliteit te geven, zal er maatschappelijk een passend aanbod moeten komen. Hier pogen we de grenzen van de huidige mogelijkheden te ontdekken en aandachtspunten voor nieuwe ontwikkelingen te formuleren. Er moet een gevoel ontstaan dat meerdere smaken tot de mogelijkheden gaan behoren.

DAGELIJKSE REALITEIT

Pak de fiets en maak een tochtje door de stad of uitbreidingswijk van enkele jaren oud. De diversiteit van aan-, bij- en opbouwen is bijna onvoorstelbaar ingeval het om eigenaar-bewoners gaat. Iedereen probeert de ruimte om zich heen in bezit te nemen en te markeren met eigen beelden. Alvorens er vijftig jaren verstreken zijn, is alleen de oorspronkelijke kavelmaat nog te herkennen en onderwerp van studie voor stedenbouwkundige archeologen. De kwaliteit van al deze inspanningen laat soms te wensen over. Bouwen is en blijft toch een vak. Schoonheid voert niet altijd de boven-

toon. De oorzaak is niet gelegen in het feit dat de bewoners niet van schoonheid houden, maar dat bij gebrek aan adequaat aanbod de vlucht in de eigen fantasieën kan worden genomen. Iedereen kan wel timmeren, maar is geen timmerman. Iedereen kan wel koken, maar is geen kok. Iedereen kan verbouwen, maar is geen architect of bouwer. De oplossingen die in de praktijk ontstaan, zijn uit armoede geboren. Het merendeel van onze woningvoorraad dateert van vóór 1990. Vooral de laatste twintig jaar zijn de economische mogelijkheden sterk vooruitgegaan. De financiële ruimte voor grote delen van de bevolking is verruimd. Een vakantie op een camping is vervangen door meerdere vliegvakanties per jaar. Als de woning niet de ruimte biedt om de behoeften en identiteit vorm te geven, wordt er gezocht naar andere middelen. Het aanbrengen van meer kwaliteit in het wonen is niet gelegen in beperkte financiële middelen, maar in het ontbreken van een structureel aanbod. En dan blijven de vakantie en de auto over om die middelen aan te besteden.

Om de kwaliteit binnen bereik te krijgen van de bewoners zal er een breed aanbod moeten komen van samenhangende bouwdeelen (componenten), die voorzien in een specifieke behoefte. Een dergelijk aanbod in combinatie met beeldkwaliteitsplannen op blok- of buurtniveau geeft het individueel woonperspectief nieuwe toekomst. De verrommeling kan plaats maken voor wonen op 'stand'.

de bewoner creëert zijn eigenheid, kwaliteit komt in het geding. foto srgjan spasik

VEEL SMAKEN MET ZEVEN COMPONENTEN

Op het moment dat het aanbod wordt samengesteld uit gestandaardiseerde producten en het maatwerk bestaat uit de aansluiting en de samenstelling van die standards, zijn de combinaties algauw eindeloos. Deze ontwikkeling is al geruime tijd te zien in de keukenbranche. Iedereen kan zijn eigen keuken samenstellen uit uiteenlopende onderdelen en op die manier er zijn eigen kleur, gezicht en functionaliteit aan geven. Deze ontwikkeling begon met de keuken, breidt zich uit naar de badkamer en ook de geluiden rond dakopbouw en aanbouwen beginnen op muziek te lijken. Misschien wordt de woonboulevard steeds meer een woon- en bouwboulevard.

Door allerlei combinaties die vooraf beproefd zijn op maakbaarheid en kwaliteit, kan iedereen de kwaliteit realiseren die bij het individu past. In die zin is de vergelijking met de pizza nog niet zo gek. Door te variëren in bodem en beleg, is een scala aan smaken mogelijk. Uiteindelijk kunnen kiezen tussen diverse kwaliteiten, met bijbehorende prijzen, wordt dan ook in de bouwsector mogelijk. Een dergelijke ontwikkeling zal op alle terreinen tot een continue innovatie leiden. De woning – grond, casco e.d. – is er al en het monopolie van het aanbod kan plaatsmaken voor 'zinvolle' marktwerking.

KWESTIE VAN AANSLUITEN

Zonder kennis van de bestaande bouw, geen ruimte voor nieuw aanbod. Grondige kennis van de bouw van de bestaande zeven miljoen woningen moet de basis vormen van de gewenste kwaliteitsinjectie. Soms is het belangrijk terug te grijpen op kennis uit het verleden. Vooral als de beweging conjunctureel is. Dit geldt in het bijzonder voor de renovatie die om de tien tot vijftien jaar opnieuw wordt uitgevonden. In het verleden is kennis weinig systematisch verzameld om mogelijkheden, beperkingen en knelpunten van de bestaande bouw in beeld te brengen, zeker als het om toevoegingen gaat. Als we naar de gevel kijken dan ontdekken we direct de ééndimensionale blik.

'Traditioneel krijgt tocht-dichtheid bij draaiende geveldelen volop aandacht. In renovaties is vooral de aansluiting van nieuw op bestaand werk nogal kritisch. Montageprincipe, dichtingsmethoden en uitvoeringswijzen vereisen een goede afstemming. De praktijk van bijvoorbeeld gevelrenovatie is al weer decennia oud. Toch blijkt een goede oplossing nog niet zo eenvoudig. Op papier weet men wel hoe het moet, maar de uitvoering wordt uiteindelijk verstoord door afwijkingen waar vooraf niet op gelet is: maattoleranties, gevolgen van sloopwerk en de hoeken. De negatieve effecten door productieverstoring op de kwaliteit zijn het grootst als men tijdens de uitvoering moet corrigeren en aanvullende werkzaamheden moet verrichten. Een montageploeg kan niet zonder meer traditioneel timmerwerk doen. Bij de keuze van dichtingsvorm moet men rekening houden met de bestaande constructie in relatie tot het montageprincipe, de wijze van dichtingsmethode en de wijze van uitvoeren. Er moet een goede afstemming komen van de eisen die aan de dichting van de naden gesteld worden, op de keuze van de uitvoeringsploegen die het moeten maken.'

Dit is een citaat uit een eigen artikel van ruim zestien jaar geleden. Maar de basisgedachte staat nog steeds. Op dit moment is het werken met de bestaande bouw een voortdurende ontdekkingsreis door de bouwgeschiedenis. Door de gebrekkige documentatie – mede veroorzaakt door de geringe continuïteit in de praktijk – moet ieder individu en ieder bedrijf zijn deskundigheid opbouwen. Kennisontwikkeling wordt zo vanuit maatschappelijk oogpunt wel een zeer primitief leerproces. Een kwestie van aansluiten duidt dan zowel op de techniek als op de kennisontwikkeling in de tijd.

TUSSEN PRODUCTONTWIKKELING EN ASSEMBLAGE

Om vraag en aanbod meer op elkaar af te stemmen, is een structurele verandering nodig in kennis, aanbod en proces. Drie aspecten zullen de komende jaren de boventoon voeren:

- Kennis van de bestaande woningbouw op alle schaalniveaus. Het begin zal liggen in het systematisch documenteren van wat er is en aangeven wat de kwaliteiten zijn.
- Het ontwikkelen van componenten, waarbij een vergaande integratie van bestaande producten plaats zal moeten vinden. Voor de productontwikkelaar is er ruimte om deze integratie vorm te geven.
- Uiteindelijk zal het op locatie gemaakt moeten worden. Laat duizend bloemen bloeien, maar op grote schaal en voor goede kosten-kwaliteitsverhouding is massa nodig. Op locatie gaat het om aansluiten, zowel technisch, sociaal als procesmatig.